

Könyvtárpedagógia a helyi tantervben

A könyvtárhasználati követelményrendszer tervezésének szempontjai

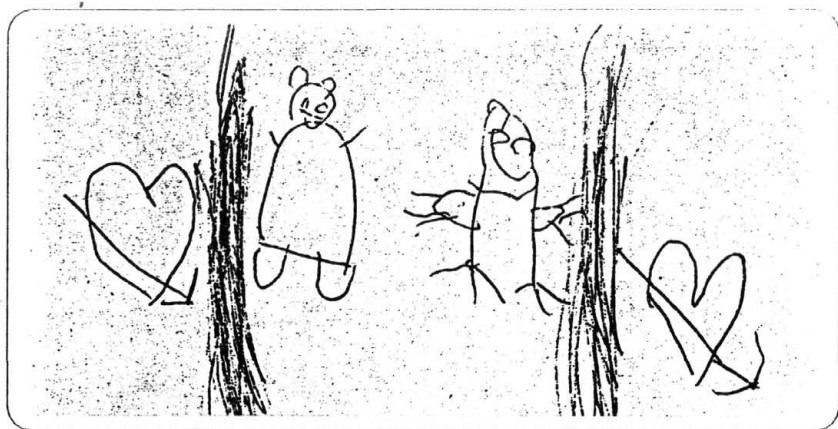
A NAT életbeléptetését (kihirdetését) követően az iskoláknak maximálisan 3 év türelmi időt hagyva el kell készíteniük, vagy adaptálniuk helyi tantervüket pedagógiai programjukat. A helyi tanterv tulajdonképpen az iskola globális pedagógiai programja, amely magába foglalja és szintetizálja az adott intézmény profilját, fejlesztési koncepcióját, tantárgy struktúráját, a közvetített műveltségterületeket, tanóra és tanórán kívüli tevékenységeket, önművelési alternatívákat, továbbá óra- és időterveket, valamint a felhasznált taneszközöket. Először mindig az iskola globális pedagógiai programját (helyi tantervét) kell elkészíteni, majd ebbe ágyazva jelennek meg az egyes műveltségterületek (tantárgyak) – ezen belül a könyvtárpedagógia – tematikai egységei. Az önkormányzat az iskolavezetés és a tantestület által közösen egyeztetett (elfogadott) pedagógiai alternatívára épül az alapvizsga követelményrendszere. Éppen ezért minden iskolának – jól felfogott érdekből – újra kell gondolnia tanítási programját, a tanulóknak közvetített műveltséganyagot és a választott iskolaszervezethez, nevelési-oktatási koncepcióhoz igazodó hatékony fejlesztési stratégiát kell kialakítani. A könyvtárpedagógia helyi terve a NAT könyvtári követelményrendszere épül de nem azonos vele, maximálisan figyelembe veszi az adott intézmény speciális (helyi) sajátosságait és adottságait, melynek megfigyelése mindig az adott közoktatási környezetben lehetséges.

Mind a globális, mind az egyes műveltségterületek – ezen belül a könyvtárpedagógia – tervét az iskola vezetése és a tantestület lehetőleg közösen készítsék el, vagy – ha erre nincsenek kellően felkészülve – kész koncepciót adaptáljanak. Az utóbbi esetben is nagyon fontos a helyi sajátosságokhoz való igazítás. Ugyanis a helyi (egyedi) adottságok nagymértékben meghatározzák mind a könyvtárban (forrásközpontban) dolgozók tevékenységét, mind a tanulóktól elvárható könyvtárinformatikai követelményeket.

1. Az iskolavezetés előkészítő, tényfeltáró feladatai

Az iskolavezetés konkrétan vizsgálja meg a következőket!

- A könyvtárpedagógiai program helyi tervezete tükrözi-e a fenntartó, az iskola és a társadalmi környezet elvárásait?
- Illeszkedik-e a program az adott település (vagy körzet) hagyományaihoz, jellegéhez, arculatához?
- Milyen önművelési igényeket fogalmaz meg a civil szféra?
- Milyen az iskola infrastrukturális kondíciója és a pedagógusközösség szakmai színvonala?

- A választott pedagógiai programot – könyvtárpedagógiai stratégiát – spontán elfogadja, vagy azonosul is vele a tantestület?
- Milyen a tanulóközösség összetétele? (elit, leszakadó)
- Hogyan prognosztizálható a tanulók pályairányultsága?
- A közoktatási törvényben megfogalmazott – iskolai könyvtárra vonatkozó – elvárások (személyi, tárgyi, működési feltételek) milyen szinten biztosítottak az adott iskolában?
- Adottak-e a NAT könyvtár-informatikai követelményrendszer eredményes megvalósításának alapfeltételei?
Nevezetesen: – hatékony forrásközpont, számítógépes adatbázis.
- Megfelelő médiatári belső információtechnikai (technológiai) színvonal (differenciált szolgáltatás, széleskörű tájékozódás, információkhoz való gyors hozzájutás).
- A tanulóközösség tanulási önművelési kultúrájának színvonala.
- A tömegművelés könyvtárban való használatának (szolgáltatásának) lehetősége.
- Az iskolai könyvtárostánár szakmai felkészültsége, és az egyes műveltségterületeken tevékenykedő (szakfolyamatot tanító) pedagógusok könyvtárinformatikai ismeretei.
- Az iskolai médiatárra alapozott forrás alapú tanítás-tanulás és erre épülő pedagógiai módszertani kultúra megfelelő színvonala.
- Könyvtárhasználatra épülő szakorák, foglalkozások (szakköri, napközis, tehetség gondozó stb.) rendszere.
- Iskolai irattár (könyvtári) rendezett „kutatható állapota”.
- Iskolai kreatív szakkörök (iskolarádió, újságszerkesztés, film, video stb.).

2. A könyvtárostánár feladatainak tervezése

A jó könyvtár az iskolai műhelymunka nélkülözhetetlen része, mindez egyúttal azt is feltételezi, hogy a könyvtáros a tantárgyközi tanítás és nevelés egyik centrális gondozója, aki szervezi, összefogja, koordinálja a médiatári eszköztárra

épülő pedagógiai, fejlesztő, önművelő tevékenységet. Az iskolavezetéssel közösen kialakítja az adott intézmény könyvtárpedagógiai stratégiáját. Felelős az iskolavezetés, a tantestület és a könyvtáros hatékony együttműködéséért, továbbá a NAT könyvtárhasználati követelményrendszer eredményes megvalósításáért. A könyvtárpedagógia eredményes művelésének nem lehet más a célja, mint az az alapvető elvárás, hogy minden iskolában valósuljon meg egy tervszerűen felépített gyakorlatközeli könyvtárhasználat és erre való nevelés, mert csak a közös együttműködés eredményezheti egy hatékony könyvtári eszköztárra, információs bázisra felépülő pedagógiai-módszertani kultúra kialakulását.

3. A szaktanárok tevékenységének koordinálása

A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása és a tanulási-önművelési kultúra fejlesztése tantárgyközi feladat, tehát az egész tantestület közös ügye munkaszereptől függetlenül. Ezért a helyi könyvtárpedagógiai program kidolgozásába be kell vonni a szaktanárokat is. Éppen ezért ösztönözni kell a tantestület minden tagját a könyvtár adta tanulási-önművelési alternatívák rendszeres igénybevételére. Ők a felelősök azért, hogy szaktárgyuk műveltséganyagába beépüljenek a médiatári információszerzés különböző csatornáit. Legyen jelen (tervezzék meg!) mindennapi pedagógiai munkájukban a könyvtári eszköztárra épülő forrás alapú tanítás-tanulás és kutatómunka igénye. Alapozzák meg tanulóikban a gyorsan alkalmazkodni képes, rugalmas önművelési attitűdöt. A könyvtárhasználati kultúra emelése, a tanulási önművelési szokások fejlesztése csak akkor lehet eredményes, ha az iskola valamennyi pedagógusa egy közösen vállalt könyvtárpedagógiai program keretében végzi feladatát.

4. A tanítás-tanulás (könyvtári ismeretszerzés) feltételeinek tervezése

Lehetőség szerint mindig könyvtári környezetben történjen a könyv és könyvtárhasználati ismeretek és gyakorlatok tanítása. Ellenkező esetben a hatékonyság erősen kétséges. Fontos a könyvtáros tanárral való rendszeres konzultáció, időpont egyeztetés, szervezési kérdések megbeszélése, vagyis a különböző könyvtári foglalkozások (szakórák, napközi, tehetséggondozó stb.) gondos előkészítése.

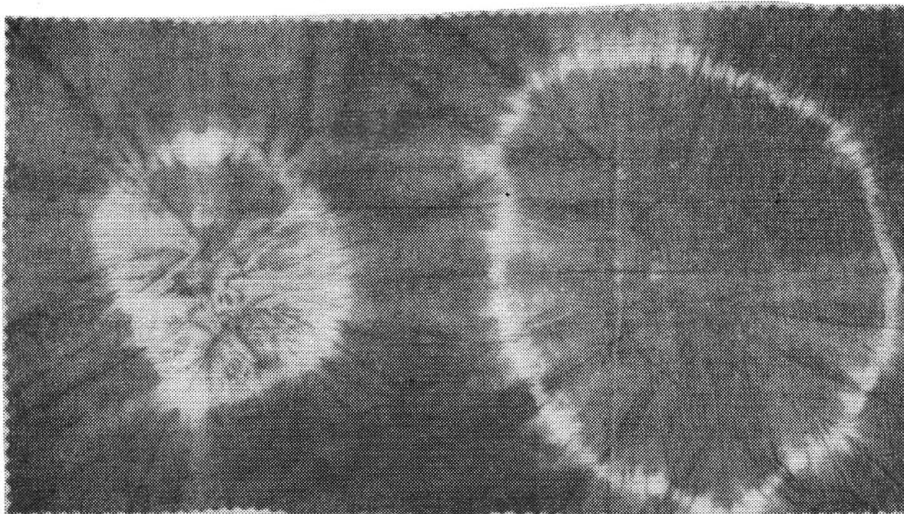
Alapvető követelmény, hogy minden tanulónak legyen helye és tudjon jegyzetelni a könyvtár ún. tanuló-kutató övezetében. Az eredményes és hatékony médiatári önművelés egyik alapfeltétele, hogy megfelelő minőségű és mennyiségű dokumentum (könyv, folyóirat, AV ismerethordozó) álljon a tanulók rendelkezésére az egyéni és differenciált csoportfoglalkozásokon. Korszerű demonstrációs eszközök, oktatócsomagok, nyomtatott taneszközök, tanulási segédletek és oktatástechnikai apparátus segítse a tanulási folyamatot. Fontos didaktikai követelmény, hogy lehetőleg mindig olyan dokumentumot(okat) adjunk a foglalkozásokon a tanulók kezébe, melyek az életkori sajátosságaiknak legjobban megfelelnek, és előzőleg már volt alkalmuk közelebről tanulmányozni. A

könyvtáros-tanár szervezi a könyvtári eszköztárra épülő tanulási önművelési folyamatot az osztályfőnökökkel közösen, a szaktanárok pedig fontos láncszemei a gyakorlati megvalósításnak.

5. Az egyénhez igazodó tanulásirányítás normáinak tervezése

A tanulásirányítás tervezésekor mindig pedagógiai folyamatban és tanulóban kell gondolkodni. Alapvető követelmény, hogy a pedagógus könyvtári feladatokat, gyakorlatokat kiválasztó munka(óra) szervező tevékenysége mindig a tanuló aktuális teljesítményéhez igazodjon. A választott feladatok, és munkaformák kellően motiváltak legyenek, a felfedezés, rátalálás, önkifejezés élményével hasznosnak, és elégtételt adjon a tanulók eltérő érdeklődésének. Minden – a könyvtári ismeretszerzést – zavaró tényezőt ki kell szűrni (pl. nincsen elég könyv, szűk a hely, nem férnek a polcokhoz). A hatékonyság érdekében a könyvtári foglalkozásokon is alkalmazzuk a tanulás-szervezés különböző munkaformáit (frontális, differenciált, csoport, egyéni).

Külön tervezzük meg a közvetlenül irányított könyvtári tevékenységeket és az egyénre szabott önálló tanulói tevékenységeket. Olyan feladatokat adjunk, amelyek segítik az ún. tanulásdiagnosztikai gondolkodásmód kialakítását. Tudatosítsuk a tanulókkal, hogy a különböző tanórákon megismert műveltségterületek ki lehet bővíteni, meg lehet szilárdítani a szélesebb alapon nyugvó könyvtári ismeretekkel. Amikor a tanulók konkrétan megismerkednek a különböző dokumentumokkal (könyvek, képek, folyóiratok, AV ismerethordozók) mindig adjuk a kezükbe, lapozzák át, tanulmányozzák, olvassák le a legfontosabb adatokat, tájékozódjanak tartalmukról, műfajukról, nézzék meg az illusztrációkat, ábrákat. A könyvtári gyűjtőmunkánál hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy minden esetben közölni kell a felhasznált forrás(ok) legfontosabb adatait (szerző, cím, impresszum). A feladatadás mindig érthető, világos és egyértelmű legyen. Rend-

szeresen gyakorolják a könyv és sajtóolvasást, működjön a tanulói önellenőrzés és a hibatudat. A könyvtári gyakorlatokat mindig értékeljük (személyenként és csoportonként) folyamatosan és az egyes iskolaszakaszok végén szummatív formában. A gyengébb tanulókat segítsük, biztassuk, a jobbakat hatékonyan motiváljuk még jobb teljesítmény elérésére. Neveljük rá a tanulókat arra, hogy rendszeresen tájékozódjanak a könyv és médiapiac újdonságairól különböző ajánló-jegyzékek és az elektronikus média útján. A tanulásirányítás normáit úgy kell szerveznünk, hogy alakuljon ki a tanulóknál a különböző információhordozók rendszeres használatának igénye.

6. Különböző tanulótípusokhoz igazodó humánus bánásmód „tervezése”

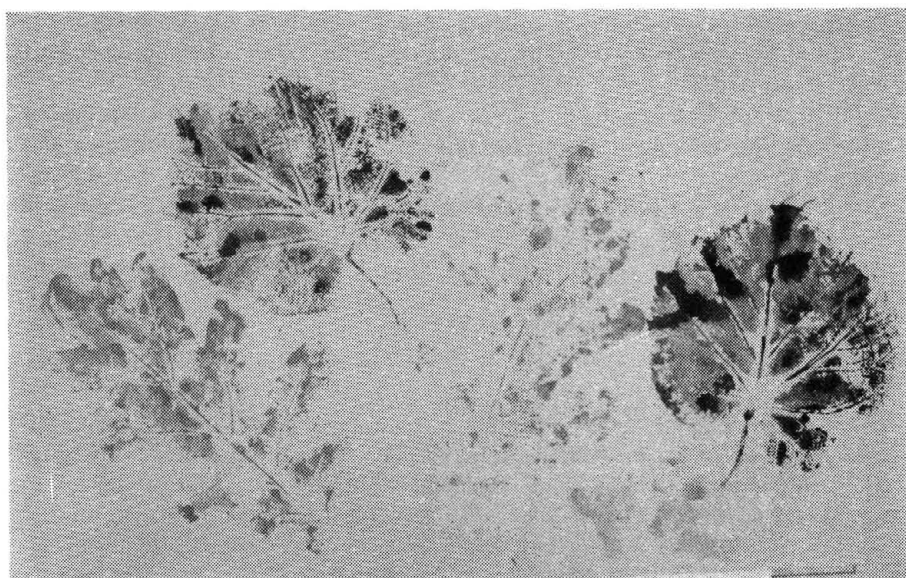
Az iskolai könyvtárba érkező tanulók, tanulócsoporthoz tartozó összetétele merőben eltérő, és nagyfokú differenciáltság jellemzi az egyes tanulók könyvhöz, olvasáshoz, könyvtárhoz való viszonyulását. E pedagógiai szempontból közel sem elhanyagolható tényezőt a tervezésnél maximálisan tolerálni kell könyvtárosnak, tanárnak egyaránt. Ezért nagyon fontos – különösen az első – könyvtárlátogatás(ok) gondos előkészítése. Legyen előzetes ismeretünk (pedagógiai diagnosztika) a tanulók könyvhöz, olvasáshoz való viszonyulásáról (pozitív, közömbös, negatív attitűdjéről). A tervezésnél vegyük figyelembe a szülői ház – a tanulók otthonról hozott – könyvkultúráját. (Egyáltalán van-e ilyen?) Alapvető pedagógiai cél, hogy minden tanulóban alakuljon ki az olvasás, a könyv és a könyvtár iránti pozitív attitűd. Váljon számukra nélkülözhetetlen mindennapi szükségletté, igénnyé az olvasás örömet, feloldódást hozó gyönyörűsége. Érezzék a személyre szóló törődést és a segítő szándékú beavatkozást olvasmányaik helyes kiválasztásakor.

A lassabban haladó (gyengébb képességű) tanulók irányítása:

Közvetlen pedagógiai irányítást igényelnek, fontos, hogy megfelelőképpen motiváljuk őket. Elemi követelmény, hogy olyan dokumentumokat adjunk a kezükbe, amelyek biztosan lekötik érdeklődésüket és aktivizáló erővel hatnak. Érdekes, fejtörő, játékos feladatokat adjunk nekik, melyeket kevés tanári segítséggel meg tudnak oldani. Végeztessünk velük rendszeresen olvasási gyakorlatokat, készítsenek rajzokat szabadon választott témák (könyvek) illusztrációinak felhasználásával. A különböző könyvtári eszköztárra épülő tevékenységek, feladatok adásakor mindig a gyakorlaton és a munkáltatáson legyen a hangsúly. A lassabban haladó tanulók munkavégzését célszerű a pedagógusnak lépésenkénti utasításokkal, és elemenkénti rávezető kérdésekkel irányítani. Lehetőleg mindig demonstráljuk a feladatmegoldás művelleti sorrendjét. Ismertessük a tanulókkal a könyvtárban elvárható és kívánatos viselkedési szabályokat, hívjuk fel a figyelmet a normasértő magatartásra. Tudatosítani kell a tanulóknál, hogy minden könyvtárban rend-redezett van, ezt az ún. raktári rendet mindenkinek kötelező betartani.

A gyorsabban haladó (jobb képességű) tanulók irányítása:

Várjuk el tőlük, hogy a tanórán megszerzett ismereteiket rendszeresen egészítsék ki médatári információkkal. Olyan feladatokat adjunk nekik, melyek

megoldása a könyvtár teljes tájékoztató apparátusának használatát igényli (lexikonok, gyűjteményes munkák, katalógusok, bibliográfiák) Lehetőleg a kapott feladatokat mindig önállóan dolgozzák fel. Neveljük őket arra, hogy könyvolvasmányaikról készítsenek olvasónaplót, könyvismertetést, jegyzetet. Gyakoroltassuk velük a különböző dokumentumokban való önálló tájékozódást, adatok leolvasását, összehasonlítását, elemzését. Önállóan gyűjtsenek irodalmat egy-egy szaktárgyi témához, készítsenek tanulmányt, beszámolót és tartsanak kiselőadást. Gyakoroltassuk velük a könyv és a sajtó olvasását lexikonhasználattal kombinálva. Konkrét példák alapján figyeltessük meg velük a periodikák (napi-
hetilapok, folyóiratok) információs tartalmát (értékét). Neveljük a jobb képességű tanulókat publicisztikai szövegek rendszeres olvasására.

7. A könyvtárpedagógiai műveltséganyag (követelményrendszer) tervezése

A követelményrendszert úgy kell összeállítani, hogy tartalmazza azokat az alapvető ismereteket, gyakorlati tevékenységeket és kialakítandó képességeket, amelyeket az adott iskolában tanítani kell. Ki kell jelölni az elvárható minimális teljesítményt és a kívánatos fejlesztési követelményeket, amelyek egyúttal az egyes iskolaszakaszok végén az ellenőrzési és értékelési pontokat jelentik. A könyvtárhasználati követelményeket úgy kell meghatározni, hogy azok teljesítése szinkronban legyen az adott intézmény lehetőségeivel és megvalósíthatóak legyenek. Az alapproblémát az adott iskolaszakasz, a NAT könyvtárhasználati követelményrendszerének és a helyi tanterv elvárásainak egymáshoz illesztése, integrálása jelenti. A jó színvonalú tervezés a NAT alapos ismerete nélkül elképzelhetetlen.

Kiindulási helyzet – Általános követelmények, elvárások megfogalmazása (a NAT könyvtárhasználati követelményrendszer 1–6. pontjában foglaltak adaptálása).

- Célok, feladatok megfogalmazása az iskola profilja és kondíciója alapján. (Honnan hova akarunk eljutni?) A fejlesztési út konkrét követelményeinek megfogalmazása.
- A NAT alapján le kell írni konkrétan az elsajátítandó műveltségterületeket.
- Meg kell fogalmazni a kialakítandó jártasságokat, készségeket, képességeket.
- Tisztázni kell, hogy a követelmények minimumát, maximumát, vagy a köztes állapotot kívánjuk megfogalmazni. (A minimum szint elérése nem képezheti alku tárgyát!)
- A követelményeket évfolyamokon belül osztályokra is differenciálhatjuk.

A könyvtárpedagógiai program tervezetét a teljes képzési ciklusra kell elkészíteni az adott iskolatípusnak megfelelően. A képzési cikluson belül célszerű megtervezni az átmeneteket is (az iskolaváltás határait: 4,6,8,10 osztály vége). Minden iskolaszervezetnek más, vagy legalább eltérő a könyvtárhasználati tematikája.

A követelmények tartalma:

- Az iskolában tanítandó tananyag a NAT és a helyi igények alapján.
- Fejlesztési követelmények, elvárások (kompetenciák, képességek).
- Kötelező (minimális) teljesítmény.
- Kiegészítő követelmények (helyi) megfogalmazása (pl. iskola- és helytörténet stb.).
- Ellenőrzés, mérés, értékelés. Az alapfok 4., 6. illetve az alsó középfok 8. és 10. évfolyamainak végére elvárható szintekben kell meghatározni az elsajátítandó jártasságokat, képességeket és önművelési tanulási technikákat.

8. A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek tantárgyi integrációja

Az önálló ismeretszerzésre és könyvtárhasználatra nevelés az általános képzés valamennyi műveltségterületére kiterjed, tehát tantárgyközi feladat. Minden pedagógus kötelessége, hogy szaktárgya műveltséganyagába beépítse az információszerzés különböző csatornáit. A tantárgyi integrációnak a helyi tantervben is nyoma kell, hogy legyen.

A tantárgyi integráció tartalma:

- A tanórán megszerzett tudás (ismeretanyag) bővítése médiatári eszköztárra építve.
- Ismerjék meg a tanulók és rendszeresen használják (a tanórán és a könyvtárban) az adott műveltségterület (szaktárgy) nélkülözhetetlen alapidokumentumait (lexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek, gyűjtemények, szótárak stb.)
- Gyakorolják a teljes könyvtári eszköztárra épített (kézikönyvek, katalógusok, bibliográfiák, számítógép) önálló ismeretszerzést.
- Készítsenek (megadott témához) kiselőadást, tanulmányt, könyvismertetést.
- Gyakorolják a könyvtári bázisra épített irodalomkutatást és anyaggyűjtést, bibliográfia összeállítást.

Legyenek képesek a többszoros ismeretszerzésre, az információk kezelésére és alkotó módon történő felhasználására az adott szaktárgy műveltséganyagánál.

9. Időtervek, órakeretek rögzítése

A NAT biztosítja a könyvtárhasználati követelmények elsajátításához szükséges időkereteket. A rendelkezésre álló időt úgy kell differenciálni (évfolyamokra, osztályokra, csoportokra), hogy a megfogalmazott elvárások teljesíthetők legyenek. Kívánatos a könyvtári foglalkozásokat órarendbe építeni, és minimum negyedévre előre ütemezni. Az időkeretek ütemezése – kellő szaktanári egyeztetéssel – a könyvtáros feladata. A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek tanításának megoszlása hozzávetőlegesen: kb. 40% könyvtárostánári feladat (pl. könyvtár bemutatás, raktári rend, katalógusok, könyvtári tájékoztató eszközök stb.) kb. 60% szaktanári feladat (pl. a saját műveltségterület alapvető dokumentumai és tájékoztató eszközei)

Órakeretek: Anyanyelv és irodalom, osztályfőnöki, szakórák, szakkörök, tehetséggondozó foglalkozások.

10. A könyvtári ismeretszerzés folyamatában felhasznált taneszközök

- Az iskolai könyvtár (médiatár) teljes eszköztára, szolgáltatásai, tájékoztató apparátusa.
- Könyvtári eligazító, információs táblák, demonstrációs eszközök.
- Audiovizuális, módszertani anyag, számítógépes adatbázis.
- A helyi könyvtárpedagógiai adaptációhoz felhasznált metodikai segédanyagok (tanmenetek, tematikák, tanulási, önművelési segédletek).
- Nemzeti Alaptanterv (elfogadott, kihirdetett).

*

A NAT könyvtárhasználati követelményrendszer elsajátításának az a célja, hogy megtanulja a felnövekvő nemzedék a különböző érzékelési csatornákon hozzájuk eljutó információkat kezelni (képesek legyenek eligazodni, szelektálni, befogadni) és alkotó módon felhasználni. Ki kell alakítani azokat az alapvető kompetenciákat, melyek alkalmassá teszik a tanulókat a különböző tanulási-önművelési technikák elsajátítására (könyv, sajtó, elektronikus média).

Homor Tivadar

!!! MEGJELENIK !!!

Kedvezményekkel fizethető elő

a

Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája floppy kiadása

Az Országos Széchényi Könyvtár 1996-tól útjára indítja az MNB Könyvek Bibliográfiája füzeteinek floppy változatát. A füzetekkel együtt, azonos tartalommal adja közre a floppykat, amelyeken a bibliográfiai tételek (évente kb. 8000-8500 rekord) HUNMARC adatcsere formátumban, az MSZ 193 (ISO 2709) szerinti rekordszerkezetben szerepelnek. Az előfizető 4 féle karakterkészlet közül választhat: OSZK, OCLC, ISO 8859/1, ISO 8859/2. Floppy méret: 5,1/4" vagy 3,5".

A floppyról a felhasználó saját adatbázisába konvertálhatja a számára szükséges tételeket, így megtakarítja a katalogizálással és adatrögzítéssel járó munkát, csupán könyvtár-specifikus adataival – raktári jelzet, tárgyszavak stb. – kell ellátnia a rekordokat. A konverziós program kidolgoz(tat)ására – a HUNMARC leírás segítségével – csak egyszer van szükség. Megvalósulhat tehát a régi álmom: egyszeri feldolgozás, széleskörű felhasználás.

Egyfelhasználós változat

Éves előfizetési díj: 98.000,- Ft ÁFA-val.

Kedvezmény: Azok az előfizetőink, akik 1995-ben megrendelik az 1996-os év teljes anyagát (24 floppy) és 1995. november 20-ig át is utalják az összeget, 10% árkedvezményt kapnak, azaz csak 88.200,- Ft-ot kell átutalniuk, és az előfizetési díj kiegyenlítését követően ingyenesen átvehetik az egyébként 1120,- Ft-ba (ÁFA-val) kerülő HUNMARC leírást.

Többfelhasználós változat

(azoknak a könyvtáraknak, amelyek közös katalogizálással építenek adatbázist):

Éves előfizetési díj: 147.000,- Ft ÁFA-val.

Az 1995. november 20-ig a többfelhasználós változat előfizetői is 10% kedvezményt és ingyenes HUNMARC leírást kapnak. A kedvezményes ár esetükben: **132.300,- Ft.**

*Az OSZK a floppy kiadás elindítására csak abban az esetben vállal garanciát,
ha a kiadáshoz szükséges ráfordítás
a megfelelő számú előzetes előfizetésből összegyűlik.*